

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 3

*Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
формування міжкультурної комунікації”,
м. Київ, МАУП, 24 травня 2011 р.*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2012

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

**Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видав-
О-72 ничий дім “Персонал”, 2010 —**

Вип. 3 : Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: формування міжкультурної комунікації”, м. Київ, МАУП, 24 трав. 2011 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), М. Ф. Головатий (заст. голов. ред.), Н. М. Чернуха (заст. голов. ред.), А. А. Ігнатченко (відп. ред.). — 2012. — 246 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: формування міжкультурної комунікації”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

ЗМІСТ

Н. М. Чернуха, Д. В. Біч

Міжкультурні зв'язки у сучасному
освітньому просторі 5

І. П. Бідзюра

Концепція мотивації професійної
діяльності: парадигмальний контекст
управлінської компетентності
працівників ВНЗ 8

О. В. Кобзєва, В. О. Матюхін

Особливості антикризового управління
недержавними ВНЗ 13

Т. І. Боєва, Н. В. Немченко

Вища освіта сучасної України 16

Г. Л. Бондаренко

Риторика як засіб навчання
невербальним особливостям
міжкультурної комунікації 18

В. А. Гапоненко

Перспективи дистанційного навчання
в галузі суспільно-політичного
знання 22

Л. В. Георгінова, О. В. Богданов

Підготовка майбутніх менеджерів
в умовах формування міжкультурної
комунікації 26

Г. Я. Дідух

Специфіка викладання політології
іноземним студентам у контексті
міжкультурної комунікації 32

О. І. Дікарев, О. В. Волонець

Атомна енергетика у політичному
та економічному вимірі 36

Є. І. Качмарський

Оптимізація мережі загальноосвітніх
навчальних закладів у контексті
адміністративно-територіальної
реформи в Україні 43

Ф. М. Медвідь, В. В. Баран

Елітарна концепція Юрія Липи в умовах
формування міжкультурної взаємодії 46

І. М. Найдьонов

Проблеми модернізації
ефективності освіти 54

Т. І. Науменко

Розвиток духовності дитини: педагогічні
технології 58

Н. М. Терещенко

Проблеми формування управлінської
стратегії бібліотечно-інформаційних
установ у забезпеченні якості освіти 62

О. О. Щербань

Загальні проблеми: інформаційні
технології і сучасна освіта 69

Н. Н. Юсеф

Межкультурные связи стран Ближнего
Востока (образовательный аспект) 71

І. О. Денісова

Формування міжкультурної
комунікації студентів вищих
навчальних закладів у процесі вивчення
іноземних мов 74

В. С. Ейсмонт

Теоретико-методологічні аспекти
економічного зростання, економічного
розвитку і розвитку економіки 78

Т. О. Костюк

Проблеми модернізації освіти в Україні
в рамках Болонського процесу 88

М. Ф. Медвідь, А. А. Ольховик

Соціалізація особистості
в умовах формування міжкультурної
комунікації 93

І. М. Николин

Розвиток комунікативного
досвіду особистості з труднощами
спілкування 97

І. О. Проценко

Політологічний вимір
інтелектуального капіталу 103

О. С. Хоменко

Засадничі умови формування політичної
стабільності в суспільстві,
що трансформується 107

К. Е. Шумовська

Проблеми освіти державних
службовців в сучасній Україні 117

ЗАСАДНИЧІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ, ЩО ТРАНСФОРМУЄТЬСЯ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 3, 2012, 107–116

Суспільства перехідного, трансформаційного стану і характеру потребують насамперед політичної стабільності, захисту прав і свобод людини, громадянина.

Суть, зміст феномену “політична свобода” є складним і неоднозначним. Немало фахівців, зокрема український дослідник В. В. Колюх, стверджують, що сам по собі термін “політична стабільність” вперше з’явився в англійській та американській політичній думці (політології) і був використаний не інакше як для аналізу стану, стабільності політичної системи з тим, аби віднаходити найприйнятніші засоби, методи для створення оптимальних умов її функціонування в інтересах як окремої людини, так і соціуму в цілому [3]. Цю проблему В. В. Колюх детально проаналізував у 2007 р. у своїй дисертаційній роботі на тему: “Інституціональні чинники політичної стабільності в демократичному суспільстві”.

Російський дослідник Г. Мальцев зробив предметне узагальнення на-

явних передусім у західній політичній думці підходів і положень щодо політичної стабільності як суспільного феномену, виокремлюючи такі основні її фактори, ознаки: а) відсутність у окремо взятому суспільстві помітної і реальної загрози щодо нелегітимного насильства; б) функціонування офіційних органів влади, зокрема уряду, впродовж доволі тривалого проміжку часу; в) наявність і відчутне забезпечення конституційного порядку; г) баланс (врівноваженість), взаємодія основних політичних сил на догоду інтересам особистості й усього суспільства; д) відсутність помітних структурних змін у політичній системі. Побіжно зазначимо, що в разі, якщо за подібними ознаками проаналізувати політичну стабільність новітнього українського суспільства, то бракує будь-яких підстав стверджувати, що така стабільність у ньому реально існує.

Основу політичної стабільності в суспільстві за В. В. Колюхом, та іншими авторами, становлять голов-

ним чином два фактори: рівновага і функціональність системи основних суб'єктів політики. Тобто, саме стан такої рівноваги і забезпечує її функціональність, можливість позитивно функціонувати і прогресувати.

Окремо можна вести мову про політичну стабільність суспільства, що має відповідний рівень і стан демократичного розвитку. По-перше, така стабільність переважно має “місцевий”, тобто автономний характер. У кожній країні відносини і взаємодія основних суб'єктів політичного процесу є надто своєрідним, а часто навіть унікальним явищем. Це стосується і характеру, особливостей реального громадянського суспільства. А, по-друге, політична стабільність не є статичною, нерухомою. Навпаки, її найважливішою ознакою є динамізм, рухомість, змінність за стабільність основних рис.

Ведучи мову про автономність політичної стабільності, вкажемо й на те, що основу такої автономності становить легітимізація знизу політичної влади, політичних лідерів загальнонаціонального масштабу, основних, найвпливовіших суб'єктів політики — політичних партій, громадських об'єднань тощо. Про це, зокрема, зазначає у своїй дисертаційній роботі на тему: “Політична стабільність: суть і основні засоби її досягнення в Україні” (2003 р.) український дослідник І. Б. Кіянка [2]. Такої самої думки дотримується і М. Л. Міщенко [5], автори спеціальної доповіді правозахисних організацій “Права людини в Україні-2008” тощо.

Акцентуємо увагу на тому, що в недемократичному (авторитарному, тоталітарному) суспільстві, на відмі-

ну від суспільства демократичного, існує так звана мобілізаційна стабільність, яка забезпечується “зверху”, силою, шляхом відчутного владного впливу на маси. Як правило, така стабільність є оманливою, неміцною, має приховані кризи і конфлікти і, в кінцевому випадку, дестабілізує суспільний розвиток.

Свої особливості, характер і специфіку має і динамізм політичної стабільності, який не має підстав розглядати виключно як поступальний, прогресивний розвиток суспільних відносин, суспільства в цілому.

Динамізм завжди є своєрідним заручником рівноваги і функціональності в суспільних відносинах. Такий динамізм демонструє здатність суспільства, соціуму до певних змін, трансформацій, але головне — наявність нейтралізації негативних факторів впливу на політичну систему, суспільство в цілому. В. В. Колюх, про працю якого вже йшлося вище [3], доводить, що стабільність, яка забезпечується засобами примусу, тиску тощо, врешті завжди спричиняє так звану стагнаційну стабільність, яка позбавлена розвитку і прогресу [3, 6]. На думку дослідника, більшість чинників політичної стабільності можна все ж таки звести до двох основних груп: чинники соціокультурні й інституціональні. Соціокультурні чинники пов'язані з рівнем свідомості більшості громадян, з рівнем політичної свідомості, станом політичної культури, громадянської активності. Численні дослідження в Україні впродовж майже двадцяти років незалежності саме цих соціокультурних чинників засвідчують що вони найістотніше вплива-

ють на життєдіяльність суспільства загалом.

Інституціональні чинники політичної стабільності, як зазначалося, мають організаційний характер, більш пов'язані з реальними діями суб'єктів політичного процесу, тобто, є формалізованими чинниками.

Окремо мають піддаватися розгляду національні особливості політичної (і соціальної) стабільності, притаманні окремим країнам, які мають великі за чисельністю та яскравою історією етноси. У таких суспільствах надто виразно постає потреба мати помітний політичний баланс між основними політичними "гравцями". "За умов демократії, — пише В. В. Колюх, — стабільність є однією з найважливіших ознак стану політичних відносин. У загальному вигляді політична стабільність може бути визначена як стан рівноваги системи суб'єктів політики, що забезпечує її функціональність. У системі відносин між вищими органами держави рівновага виявляється у збалансованості їх повноважень, а функціональність — у здійсненні останніх у конституційно визначених межах і формах. Основними рисами політичної стабільності в демократичному суспільстві є її автономний і динамічний характер" [3, 9].

Щодо безпосередньо українських політологів, соціологів, то вони істотно поглибили розгляд проблем політичної стабільності загалом та в Україні зокрема. Так, О. В. Стогова присвятила свою працю питанням, пов'язаним з етнонаціональною політикою як фактором стабільності. В. М. Співак розглядає соціальну, суверенну, правову державу як найваж-

ливіші засади демократизації держави, суспільства в цілому [9]. Проблемам захисту прав і свобод людини, громадянина присвятив свою ди-сертаційну роботу на тему "Забезпечення прав і свобод людини у процесі соціально-політичного реформування українського суспільства" В. О. Скомаровський [8]. Екологічні засади безпечного соціального, політичного функціонування суспільства детально розглядає у своїх працях В. М. Співак [9] і та ін.

Істотний внесок у дослідження політичної стабільності внесли також українські дослідники О. І. Дідковська, М. В. Давидова, Т. Г. Сичова, Т. І. Перглер та ін.

Так, Т. Г. Сичова аналізує проблеми політичної стабільності саме в контексті нестабільних суспільств, що трансформуються. Вона, зокрема, вказує на те, що категорія "стабільність" та її різнофакторний аналіз у сучасному розумінні з'являється в політичній науці Заходу саме у післявоєнний період. "Широкі дослідження в цій галузі, — пише науковець, — були пов'язані з демократичними трансформаціями колишніх фашистських режимів, намаганнями у 50–60-ті роки демократичної модернізації в країнах, де перемогли національно-визвольні рухи, та згубністю прямого копіювання чужого досвіду, загрозою ліберальній демократії з боку комуністичної імперії" [7, 4]. Водночас вона ж зауважує те, що "зарубіжна політична наука містить як системний аналіз механізму стабільності, так і розробку окремих її аспектів. Серед них: політико-культурні характеристики, соціальна основа, політико-інституціональна

організація та інші умови стабільного функціонування демократичного політичного режиму або його утвердження” [7, 5].

Врешті Т. Г. Сичова виокремлює основні фактори політичної стабільності, якими, на її думку, є: високий рівень економічного розвитку суспільства, громадянська політична культура, наявність соціально значущого середнього класу, перехреснування розбіжностей у соціальній сфері, що запобігає абсолютизації та розростанню конфліктів, поєднання конкурентності приватних устремлінь і вимог досягнення загальносуспільних цілей, конституційно-правові засади визначених “правил гри”, розвинені політико-організаційні форми. Зміст інституціонального механізму стабільності демократії, на її думку, є балансом між двома необхідними умовами: створенням інститутів, які б робили уряд підзвітним громадянському суспільству, з одного боку, і відсутністю у громадян можливостей прямого впливу на прийняття політичних рішень, з другого [7, 10–11].

Чимало спеціальних наукових праць в Україні та поза її межами пов’язані з проблемою стабільності у процесі об’єктивної трансформації суспільств. Такі трансформації передусім пов’язані з певними суспільними, духовними цінностями.

Дослідженнями і публікаціями, в яких започатковано розв’язання проблеми трансформації політичних цінностей, які впливають на перспективи політичної стабільності, є праці таких російських авторів, як М. І. Абдулаєв, С. А. Авакьян, Ю. А. Занкіна. Ці дослідники порушили надзвичайно важливі проблеми взаємодії дер-

жави та права, а також громадянина та закону (М. І. Абдулаєв), конституційного обґрунтування політичного плюралізму крізь призму діяльності громадсько-політичних об’єднань у Російській Федерації (С. А. Авакьян), а також сучасного, актуалізованого у нинішніх суспільних реаліях значення поняття “права людини” (Ю. А. Занкіна). Ці та інші праці зробили істотний внесок до з’ясування місця та ролі права в контексті взаємодії політичних інститутів, зацентрували увагу на невід’ємності та пріоритетності прав людини для розвитку громадянського суспільства. Невирішеною однак, як і раніше, частиною загальної проблеми, якій присвячується чимало праць, є залежність політичної стабільності, як комплексної характеристики політичного процесу демократичного суспільства, від експертного та громадянського консенсусу стосовно змісту прав та свобод людини.

Гостро постало, особливо в кінці XX — на початку XXI ст., питання соціального захисту людини, великих, особливо серед національних меншин, груп. При цьому, зокрема, українська дослідниця Т. Г. Сичова справедливо зазначає, що “характерними рисами стали не лише соціальна незахищеність особи, відсутність матеріальної бази, її самостійності та адекватного сприйняття нею ліберальних принципів, а й дисфункціональна відсутність входження людини в різні сегменти суспільства, процеси розпаду у сфері загальнонаціональної ідентифікації. У результаті людина шукає у своїй соціальній незахищеності шляхи ідентифікації, які аж ніяк не сприяють

загальнонаціональній єдності, визначаються значним ступенем замкненості і ґрунтуються на втраті індивідуальних мотивів ідентифікації. Необхідно виокремити поляризацію суспільства за матеріальною ознакою – на бідних і багатих, яка є несприятливим фактором, що стимулює розведеність соціального вектора (на який орієнтуються незабезпечені прошарки) і ліберального (який, частіше у формі індивідуального анархізму, підтримують ті, хто досяг успіхів)” – зазначає український політолог [7, 13].

Як і ряд інших дослідників, Т. Г. Сичова звертає також увагу на достатньо низький рівень політичної освіти населення, що негативно впливає на ступінь адаптації до нових соціально-політичних реалій. Така адаптивність громадян може визначати як масову політичну поведінку, так і відповідний консенсус навколо ідеї загальнонаціонального розвитку. На думку Т. Г. Сичової, консенсус повинен охоплювати суспільство в цілому, його взаємодію з політичною владою, виступати вектором для реалізації її форм і методів здійснення. Важливий аспект цього – утвердження раціональних принципів суспільної взаємодії. Підґрунтя для цього наявні: людям близька ідея збирання народної сили і державної єдності для утворення духовного стрижня життя [7, 15].

Багато фахівців у галузі державного управління, політології, соціальної політики сходяться на тому, що у великій кількості країн має місце перехід від соціально-орієнтованого до нормативно-правового забезпечення політичної стабільності. Фактично

це ми спостерігаємо і в сучасній новітній Україні, хоча немало українських політологів доходять висновку про своєрідну роль особливої національної соціально-правової моделі у стабілізації суспільства. До таких висновків спонукає передусім характер світових загальнолюдських цінностей. Серед них провідне місце посідає гуманізм. “Гуманізм, – пише Т. Перглер, – є основою і суттю нової парадигми розвитку суспільства, центром якої постає сама людина як найвища цінність, мета і головна умова суспільного розвитку. Запобігти хаосу цілковитої дегуманізації українського суспільства можна лише пов’язавши всю політику, мораль, право, соціальну психологію із загальнолюдськими гуманістичними цінностями, які є ідеологічною основою соціальної держави. Визнання пріоритету гуманітарного сприйняття суспільного прогресу висуває першочерговим завданням необхідність побудови соціальної держави, яка свого часу визначила успішний курс на здійснення соціальних перетворень цілого ряду сучасних розвинених країн” [6, 3].

Отже, у центрі уваги вчених, у тому числі Т. Перглера, знаходяться здебільшого соціально-економічні та демократичні чинники політичної стабілізації. Тут як яскравий приклад часто наводять післявоєнний розвиток Німеччини. Уже цитований нами Т. Перглер безспідставно доходить висновку, що основою ефективного функціонування політичної системи сучасної Німеччини є принцип конституціоналізму і демократизму (парламентаризму і федералізму), соціальної і правової державнос-

ті, які передбачають наявність розвиненого громадянського суспільства, свободи опозиції, політичного плюралізму, які реалізуються через діяльність партій на основі консенсусної культури спілкування і т. ін. [6, 15–16].

“В основі німецької демократії як форми держави і форми правління, — пише Т. Перглер, — лежить ідея політичної свободи, рівності, прийняття рішень більшістю голосів, уявлення про народ як джерело і носія державної влади. Здійснення останньої конститується і контролюється народом, тобто громадянами держави, оскільки демократія виступає у формі самовизначення і самоуправління народу, брати участь в якому можуть на засадах рівності всі громадяни. Епіцентром вільного демократичного ладу Німеччини є основні права і свободи, закріплені в Конституції. Правова державність характеризується наявністю примату права перед державою та його органами, зв’язаністю правом правлячої меншості та підлеглої більшості, верховенством Конституції і закону [6, 15–16].

Самі по собі правовий, соціальний та культурний рівні забезпечення політичної стабільності в українській політичній науці нині заповнюються та великою міжнародною проблематикою й перспективою. Так, дослідження теоретичних засад трансрегіональної стабільності як чинника зовнішньої безпеки України приводить українського вченого А. О. Мішина до думки про фундаментальне значення аксіологічного виміру політичної стабільності. Він пише: “Стабільність має багатовимірне значення. В її аксіологічному вимірі

стабільність є цінністю, що сприймається суб’єктивно. Політична стабільність — це певний стан системи політичних відносин, що співвідноситься з іншим станом, а також поєднує в системі ті чинники, які можуть відповідати на виклики ззовні. Саме в такому вимірі стабільність поєднує в собі визначені правила гри, в основі яких закладено порядок і гармонію системи. Тому в міжнародному сенсі стабільність — це особлива форма вираження консенсусу інтересів та цінностей країн і народів, а також стійка рівновага процесів, що змінюються, у сфері політики. Одна з її сутнісних рис полягає в тому, що вона виражає об’єктивну потребу процесу формування взаємозалежного цілісного світу, в якому посилюється взаємодія найрізноманітніших інтересів та цінностей” [4, 11].

Підкреслимо, що ціннісний універсалізм політичної стабільності визначає її однакове позитивне сприйняття в усіх регіонах світу, хоча, незважаючи на різноманіття політичних інтересів держав та народів на сучасній міжнародній арені, складне й неоднозначне вирішення спірних питань нині пропонується переважно у межах встановлених та зафіксованих правил гри та реального статусу-кво. Для внутрішньополітичної стабільності в окремо взятій державі це означає, що потенційні міжнародні партнери бажають мати справу все ж із передбачуваною, прогнозованою стороною. Стабільність, згідно з твердженням А. О. Мішина, як багатогранне явище, виконує багатofункціональну роль, насамперед у контексті конкретної політичної системи, враховуючи її дедалі зростаючі

зв'язок і взаємозалежність (взаємообумовленість) на різних рівнях із іншими системами суспільства (економічною, правовою, соціальною тощо). Тут дається взнаки інтеграція і глобалізація як явища ХХІ ст.

Політична стабільність, — зазначає А. О. Мішин, — не тільки визначається сукупністю відповідних зв'язків між різними міжнародними політичними суб'єктами, які здатні цілісно й конструктивно співпрацювати між собою, але й має можливість балансувати конфліктну ситуацію в соціумі, а також містить у міжнародній політичній системі механізми, які здатні коригувати легітимацію процесу міжнародної політичної системи і виступати гарантом досягнення цілісності елементів самої системи міжнародних відносин [4, 12].

Особливого змісту термін “політична стабільність” набуває у перехідний період, хоча й в цих випадках існує дихотомія внутрішнього та зовнішнього впливу. “Політична стабільність, — пише А. О. Мішин, — в сучасних умовах “демократизації” (подальшого розвитку процесів “демократичного транзиту”) розглядається як сукупність інституціоналізованих структур, які здатні коригувати політичний процес як внутрішньо, так і ззовні” [4, 13].

Вважається, що особливим виміром сучасної політичної стабільності в суспільстві, як явища політичного життя, є, як зазначалося, політична культура. Це — інтегральна, комплексна характеристика всього процесу формування і розбудови держави, її подальшого розвитку. На рівні аналізу понять вітчизняні науковці виокремили політичний

процес саме як форму, спосіб (механізм) реалізації політичної культури людини, великих людських спільнот. Наслідком такого підходу, як пише, зокрема, Ж. В. Деркач, став пошук політико-культурних передумов політичної стабільності. Основним шляхом реалізації політичної культури є політичний процес. Специфіка їх взаємодії полягає в тому, що, з одного боку, через політичний процес виявляється політична культура, стає доступною для сприймання, з другого — і сам політичний процес є творцем політичної культури.

Істотне місце у вітчизняних соціально-гуманітарних дослідженнях, розвідках на нашу тематику посідає дослідження впливу виборчих процедур на формування та утримання політичної стабільності. У цьому контексті політична стабільність суспільств розкривається через певне конвертування соціальних вимог на політичні рішення представників громадської волі — державних представницьких та виконавчих органів влади.

Оскільки це так, то завданням демократичної держави є забезпечення політичної стабільності, здійснення владних повноважень, визначення політичного курсу, що відповідає потребам і сподіванням широких верств населення і здійснюється через інститут виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування. За умов недостатньо розвинених структур громадянського суспільства і стабільної правової держави вибори виконують надзвичайно важливу роль сполучної ланки між політичною і громадською сферами суспільства, як зазначає І. В. Шкурат [10, 2].

Цілком зрозуміло, що окреме місце у вітчизняних та зарубіжних соціально-гуманітарних дослідженнях посідає дослідження впливу виборчих процедур на формування та утримання політичної стабільності. В політичних науках це питання є одним з найдетальніше і найпредметніше досліджених. Політична стабільність при цьому розкривається безпосередньо через конвертування соціальних вимог на політичні рішення представників громадської волі — державних представницьких та виконавчих органів влади тощо. У державотворчому процесі українського суспільства, як і інших суспільств, політичні вибори є дієвим механізмом реалізації прав громадян на участь їх в управлінні державою, усіма суспільними процесами. “Така правова форма виборювання й оновлення влади на сучасному етапі є фундаментальним інститутом легітимації існуючої політичної системи й політичного режиму, а також виступає складовою соціальних технологій демократичного суспільства, що сприяє підвищенню ефективності державного управління і забезпеченню політичної безпеки держави”, — пише І. В. Шкурат у своїй дисертаційній роботі на тему: “Становлення та розвиток політичних виборів в Україні (управлінський аспект)” [10, 15].

У сучасній українській політичній науці існує тенденція до достатньо розширеного тлумачення значення та ролі виборчих процедур, виборчих технологій. Така тенденція відображає багатоплановість політичних інтеракцій у перехідному суспільстві, що трансформується, та неоднозначність їх наслідків. Однозначним при

цьому є вплив виборчої поведінки та виборчої культури на архітектуру та практику сучасної політичної стабільності в окремо взятій державі.

До обґрунтування залежності макросуспільної стабільності від стану свідомості індивідів та суспільних груп, а також до розробки екзистенційних передумов зовнішньої та внутрішньої безпеки долучилися й українські філософи. Вони досягли істотних результатів у вивченні раціональних та ірраціональних загроз суспільній безпеці. Так, О. П. Дзьобань стверджує, що ХХ ст. характеризується філософськими підходами до осмислення безпеки. “Висловлюються думки, що розум повинен взяти гору над безглуздям, людство з метою безпеки має відмовитись від “штучних потреб”, етично оновитись, сформувати універсальну космічну етику, усунути насильство як джерело небезпеки. Обґрунтовується необхідність об’єднання людей на основі спільного світогляду для загального руху до єдиної мети — свободи й безпеки. Зовнішня й внутрішня безпека може бути забезпечена лише на основі екзистенційної свободи кожного індивіда (А. Бергсон, Б. Рассел, А. Швейцер, К. Ясперс)” — вважає київський вчений [1, 15].

Інтерес до проблем політичної стабільності в їх поєднанні з практикою захисту прав людини властивий також багатьом західним політологам. Їхнім працям притаманні емпіричний аналіз, увага до чинників забезпечення політичної стабільності в суміжних з політикою сферах (економіка, право, соціальна сфера), ретроспективний аналіз кризових етапів розвитку суспільства. Так:

а) Е. Зіммерман вивчав стабільність урядів у шести європейських країнах під час світової економічної кризи 1930-х років. Згідно з висновками його праці, погіршення економічної ситуації спричиняло часту зміну урядів у парламентських демократіях в Європі міжвоєнного періоду;

б) Д. Сіринг здійснював опис теорії політичної соціалізації в аспектах інституційної підтримки дерадикалізації у Британії. Цей вчений наголошував на можливостях підтримання політичної стабільності через корекцію механізмів політичної соціалізації, які зменшують тиск на політику радикальних суспільних настроїв;

в) П. Кретсдемас та його співавтори звертають увагу на реформу соціального захисту, взаємозв'язок проблем іммігрантів та бідності. Ця розвідка характеризує вплив зростаючого навантаження на систему соціального захисту США та Європи внаслідок збільшення кількості іммігрантів. Стверджується, що країни Заходу стоять перед дилемою забезпечення прав людини та загрозою соціальній та політичній стабільності;

г) Е. Дафф приділяв увагу вимірюванню соціальних та політичних вимог до системної стабільності в Латинській Америці. Він виокремлює специфічні обставини, якими є подолання бідності, корупції, забезпечення модернізації соціальної та політичної систем, характерні для латиноамериканських країн;

д) К. Доудінг та Р. Кімбер вивчали значення терміна "політична стабільність". Теоретичне осмислення поняття досягнення стабільності в межах демократії розглядається в інсти-

туційному, політико-культурному та інноваційному вимірах;

е) Ф. Білі зосередився на питаннях стабільності в умовах економічної кризи та загрозах демократії, що виникають за таких умов.

Відтак, системний та комплексний підхід багатьох зарубіжних дослідників до проблем політичної стабільності окреслює велике коло проблем (загального й окремого характеру), важливих для вивчення взаємовпливу захисту прав людини, як чинника зовнішнього середовища, на безпосередню взаємодію політичних інститутів.

Врешті зазначимо й таке. Розробка фундаментальних філософських концептів та їх застосування для дослідження й нового концептуального розуміння соціальної реальності дає змогу досягти істотних результатів у відображенні реальної картини суспільної стабільності та її чинників. На перший план у філософському аналізі стабільності висувається духовно-психологічна складова, що визначає збалансованість всієї соціальної структури. Так, у цитованій праці О. П. Дзьобаня вперше доведено, що стійкість і лабільність соціальної системи загалом та кожної її складової зокрема виражається в дії базових констант (архетипів і ментальності) і варіативних величин (у духовній, економічній, соціальній та інших сферах життя).

Поряд з теоретичними соціально-філософськими поглядами на безпекову обумовленість політичної стабільності важливим елементом її осмислення й розуміння є і політична теорія, яка у своїй методології межує з політичною філософією та

формує рівень гіпотез щодо політичної стабільності, що пов'язаний не з абстрактними концепціями, а з конкретним розвитком політичної сфери суспільства.

Література

1. *Дзьобань О. П.* Стабільність соціальної системи в контексті її безпеки (синергетичний аспект) // *Культура народів Причорномор'я*. — 2002. — № 43. — С. 254–257.
2. *Кіянка І. Б.* Політична стабільність: суть і основні засоби її досягнення в Україні: Автореф. дис. канд. політ. наук. — Л., 2003. — 18 с.
3. *Колюх В. В.* Інституціональні чинники політичної стабільності в демократичному суспільстві: Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02. — К., 2007. — 17 с.
4. *Мішин А. О.* Трансрегіональна стабільність як чинник зовнішньої безпеки України: Автореф. дис. канд. політ. наук. — К., 2006. — 24 с.
5. *Мищенко Л. М.* Соціальна напруженість в українському суспільстві // *Розбудова держави*. — 1997. — № 10. — С. 42–51.
6. *Перглер Т. І.* Роль соціально-правової держави Німеччини у стабілізації суспільства: Автореф. дис. канд. політ. наук. — К., 1998. — 20 с.
7. *Сичова Т. Г.* Основи стабільності політичного режиму в Україні: Автореф. дис. канд. політ. наук. — Х., 1998. — 18 с.
8. *Скомаровський В. О.* Забезпечення прав і свобод людини у процесі соціально-політичного реформування українського суспільства: Автореф. дис. канд. політ. наук. — К., 2005. — 20 с.
9. *Снівак В. М.* Соціальна, правова держава як фактор розвитку демократичного суспільства в Україні: Автореф. дис. канд. політ. наук. — К., 2001. — 19 с.
10. *Шкурат І. В.* Становлення та розвиток політичних виборів в Україні (управлінський аспект): Автореф. дис. канд. наук з держ. управління. — 2002. — 20 с.